

Ősi desztinációk

A kulturális turizmus nem újkori jelenség: már az ókorban is bőven akadtak felkapott helyek. Igaz, az efféle szórakozások jó részéből kiltolták a nőket.

**A turizmus természet-
szerűleg maga után
vonta az idegenvezetők
megjelenését. Velük
kapcsolatban azonban
többet is hangot adtak
a nem kielégítő minő-
ségbiztosításnak.**

Malami velünk született izgalom fűti lelkünket, hogy lakóhelyünket váltogassuk, és szüntelen máshol és máshol vegyünk szállást, mert az ember lelke állhatatlan és nyugtalan, megállapodni nem bír sehol, ide-oda kalandozik – magyarázta két évezreddel ezelőtt a nagy filozófus, Seneca, miért utazgat annyi kortársa a glóbusz akkor ismert vidékein. Tény, sokan már akkor is csupán kedvtelésből, gyógyulást keresve, netán vallási indíttatásból keltek útra. Sőt – derül ki egy 2004-es, a HVG-ben megjelent cikkből – már jó fél évezreddel korábban is nem kevesen „üdülési” céllal kerestek fel egy-egy népszerű úti célt.

Elementek „görögbe”

Róma felemelkedésével párhuzamosan egyre többeknek jött meg a kedvük egy kis athéni vakációhoz. Amint azt a római filozófus, Epiktétosz a 2. század elején megjegyezte, „a művelt rómainak tragédia, ha úgy kell meghalnia, hogy nem látta Hellász csodáit”. Amivel egyúttal azt is jelezte, nem 20. századi találmány a kulturális turizmus. Sőt néhány görög intézmény már korábban is ezeket vonzott.

Ilyen volt például a híres delphoi jósdá, ahol a kor tudós elméi a világ középpontját (Omphalost, a világ köldökét) sejtették. Az Apollón-kultusz egyik központja viszont már bizonyosan itt volt, a Parnassosz hegy délnyugati lejtőjén. Már az

Az ókori sportbolondok négyévente elzarándokoltak az olümpiai játékokra is.

odavezető utacsokát is szentnek tekintették. Az Apollón-templom legfelső részében világított az az örökmécses, amelynek lángját a legenda szerint maga Prométheusz lopta el az Olümposzról, nem véletlen, hogy itt „rendelt” Püthia, a jósnő. Ma már azt is tudni, hogy a talaj nyílásaiból kábító hatású vulkáni gázok szivárogtak, sokan ezek hatásának tulajdonítják, hogy Apollón papnője időnként transzba esett. A korabeli turizmust egyébként az is elősegítette, hogy egy színházat és egy stadiont is felhúztak mellette, emitt négyévente játékokat és költői versenyt is rendeztek Püthia tiszteletére. Felkapottságára jellemző, hogy nemcsak háborúk előtt kérték ki Püthia tanácsát, de a jósnő – jó pénzért – magán-személyeknek is a rendelkezésére állt. Mi több, távoli népek is odasereglettek útmutatásért, akik között olyan illusztris személyek is voltak, mint például az egyiptomi fáraó vagy lüdiai és római vezető tisztviselők. Igaz, a jóslatot csak férfiak kérhették, és ők is csak azután, hogy rituálisan megtisztultak a közeli Kasztalia-forrás vizében. A delphoi jósda annak ellenére lehetett roppant népszerű, hogy a kérdésekre adott válaszok többnyire kétértelműek, nemritkán tökéletesen érthetetlenek voltak.

Jöttek, láttak, győztek a sportturisták

Persze nem csak az efféle kulturális terek vonzották az embereket az antikvitásban. Az ókori sportbolondok négyévente elzarándokoltak az olümpiai játékokra is. Ezeket i. e. 776-tól kezdték rendszeresen megtartani, és úgy tudni, 292 ilyen játékot rendeztek meg az

ókorban. A pánhellén játékok közül ezek voltak a legfontosabbak, és bizony sok látogatót vonzottak. Nem is csoda: az alapos felkészítésen átesett sportolók a leírások szerint a mai atlétákat megszégyenítő teljesítményekre voltak képesek. Futásban több távon indultak a versenyzők, de birkózók, öttusázók (futás, távolugrás, diszkoszvetés, gerelyhajítás és birkózás), később ökölvívók és négyesfogathajtók is összemérték a tudásukat. I. e. 644-ben pedig igazi látványssportot vezettek be: a pankrációt. Ebben a küzdelemben a szemkitoláson kívül gyakorlatilag minden megengedett volt.

HÍRES DELPHOI JÓSLATOK

„Az Úr, akié a jóshely Delphoiban, nem mond ki semmit, nem rejt el semmit, hanem jelez” – ezt Hérakleitosz mondta a szent helyről, ahonnan valóban ritkán lehetett egyértelmű útmutatást kapni. A jósda fénykorában, az i. e. 6. században Kroiszosz (Krózus) lüd király például aziránt tudakozódott, sikeres lesz-e, amennyiben megtámadja a perzsákat. A válasz szerint „Ha Kroiszosz átkel a Halüsz folyón, nagy birodalom dől meg!”. Ezt persze az uralkodó biztatásként értelmezte, ám a háborút elvesztette, sőt a perzsák egész birodalmát elfoglalták. Kroiszosz nem hagyta annyiban, visszament reklamálni Püthiához. Aki azzal zavarta el, hogy jóslata beteljesedett, még ha nem is úgy, ahogyan azt Kroiszosz eredetileg értelmezte. I. e. 480-ban a spártaiak fordultak a jósdához, aziránt érdeklődve, mi lesz a Xerxész által ellenük indított hadak sorsa. A válasz így szólt: „Sorsotok, ím ez lesz majd, tág terű Spárta lakói: / vagy gyönyörű város dől romba a perzsa kezétől, / vagy, ha nem így lesz, majd Héraklész hős ivadékát / gyászolják, kik lakják szép Lakedaimónt.” Magyarán, megadják magukat vagy a végsőkig harcolnak. A spártaiak inkább az utolsó emberig harcoltak, önfeláldozásukat a thermopülai csata leírásai örökítették meg.

A delphoi jósa annak ellenére lehetett ropant népszerű, hogy a kérdésekre adott válaszok többnyire kétértelműek, nemritkán tökéletesen érthetetlenek voltak.

„Az ember lelke állhatatlan és nyugtalan, megállapodni nem bír sehol, ide-oda kalandozik”

A versenyzők, de a nézők is profitálhattak abból, hogy a győztesekről életnagyságú szobrot készítettek. A játékokra egyébként csak férfi nézők ülhetek be. Igaz, legalább egyszer beóvakodott egy nő is. Történt, hogy nagyjából 2400 éve Kallipateira az edzők szokásos öltözékében kísérte el fiát, Peiszirodoszt a versenyre. Amikor azonban annak győzelme

felett örvendezve átugrott a korláton, leesett róla a ruha, és kiderült, hogy nőnemű. Márpedig a szabályok szerint a versenyek idején a közeli Alpheiosz folyó Olümpia felőli oldalára átmerészkedő asszonyokat büntetésként a mélybe taszították a szomszédos Tüpaion hegy szikláiról. Kallipateira is csak azért úszta meg, mivel bírái enyhítő körülménynek tudták

ANTIK BUNDÁK

A versengésre látogató turistákat egyébként nemcsak az izmos férfitek látványa, hanem a játékok színhelyén látható feltűnően sok Zeusz-szobor is lenyűgözhetette. Az ember nagyságú ércszobrok azokból a bírságokból készültek, amelyeket a bundázáson kapottaktól szedtek be. A 98. ókori olimpián például a thesszáliai Eupólosz meg akarta bundázni az ökölvívóversenyek eredményeit. A lebukott érintettek akkora summát fizettek be büntetésként, amennyi hat bronz Zeusz felállítására volt elegendő. A második században élt görög utazó, Pauszaniász szerint hasonló családfintaságon kapták az athéni Kallipposz pentatlonistát, aki jó fél évszázaddal az említett eset után igyekezett jókora summával meccsük lelazsálására bírni versenytársait. Az adok-veszekre azonban fény derült, és a korrupciós ügybe keveredett versenyzőkre ismét súlyos pénzbüntetést mértek. Mindez azonban semmiség volt ahhoz a sportszerűtlenség-sorozathoz képest, minek nyomán Néró császár 67-ben annak ellenére győzött valamennyi kocsiversenyben, a kikiáltók megmértetésében, valamint a játékokon eladdig soha nem szerepeltetett tragédia- és zenei versenyben is, hogy a tízes fogatok versenyén még a kocsijából is kiesett. Pedig hát a szabályok értelmében már akkor azonnal diszkvalifikálni kellett volna. Az egykor megvesztegethetetlenségükről híres bírák mégis mindenben Nérót hozták ki abszolút győztesnek. Hálából a császár római polgárjoggal és tetemes summával ajándékozta meg a zsűri tagjait. De talán még ez sem háborította fel annyira az antik játékok elkötelezett híveit, mint ami végül a nemes versengések évezredes berekesztődéséhez vezetett. A 6. században élt szír krónikás, Ióannész Malalasz írásaiból legalábbis úgy tudható, hogy a szervezők 360 évre (90 olimpiász idejére) jó pénzért átadták a játékok rendezési jogát a szíriai antiochiaiaknak. Nem csoda, ha ezt követően csökkent az olimpiák presztízse, egészen addig, amíg – lelkes sportturisták hiányában – már nem is volt érdemes megrendezni az egykor nagy hírű versenyeket.

be, hogy számos olimpiai bajnok férfi rokona volt. Attól kezdve azonban, a versenyzőkhöz hasonlóan, az edzőknek is ruhátlanul kellett megjelenniük a versenyeken.

Sem jóslás, sem sportesemény nem kötődött más felkapott helyszínekhez. Korabeli leírásokból tudni, hogy már kétezer évvel ezelőtt is sokan szerették a piramisok lenyűgöző látványát. Amennyiben épp nem dúlt háború, görögök és rómaiak is szívesen hajókéztek a Níluson, és vésték emlékezetükbe Egyiptom tájait. Szokássá lett az is, hogy híres csaták, esetleg Odüsszeusz csodálatos utazásának helyszíneit keressék fel a mindig új tájakra éhes turisták. Mások antik celebritások otthonát, netán börtönét óhajtották a saját szemükkel is látni. Így Szókratész börtönét vagy a kegyvesztett konzul és filozófus, Cicero halálának helyszínét (Caieta) is sokan keresték fel.

Fürdőhelyek divatja

A fenti példákkal azonban nem szabad lebecsülni a már az antikvitásban is viruló belső turizmust. A rómaiak szívesen ruccantak ki valamelyik itáliai fürdőhelyre – ezek között is kitüntetett szerepet töltött be Baiae és Pompeji. Előbbi a Pozzuoli-öböl partján várta a fürdőzni vágyó tehetős turistákat. A kénes források által táplált fürdőkben még a nagy hadvezér, Scipio nagyapja is kúrálta magát, a Pax Romana idején pedig elegáns villák lepték el a környező vidéket. A keresletet látva, a baiae-i beruházók mérnököket fogadtak, és egy ügyes föld alatti csatorna-rendszer segítségével szanaszerű fürdőkbe vezették a meleg vizet. Így aztán lassacskán itt épült ki a Római Birodalom legmodernebb

fürdőhelye. A kor előkelői mind idesereglettek, állt elegáns üdülője itt Crassusnak, Pompeiusnak, Cicerónak, de még Julius Caesarnak is. Claudius császár meg szinte ideköltözött: korabeli leírásokból tudható, hogy egy hatalmas villában, külön császári fürdőben múlatta idejét. Ennél szomorúbb véget ért a budapesti Hajógyári-szigeten palotát építő Hadrianus császár, aki Baiae-ben halt meg 138-ban. Pompeji is meglehetősen felkapott volt, amfiteátrum és négy városi fürdő is kényeztette az idelátogatókat. Utóbbival az ismeretes Vezúv-kitörés végzett 79. augusztus 24-én.

Mit ér a turista, ha nem tudja, mit hol kell keresni? A turizmus természetszerűleg maga után vonta az idegenvezetők megjelenését. Velük kapcsolatban azonban többen is hangot adtak a nem kielégítő minőségbiztosításnak. Például Varró, két évezrede élt római polihisztor, aki ekképpen fohászzkodott: „Jupiter, védj meg engem kalauzaidtól Olümpiában, te pedig, Athéné, a tiedtől Athénban!” Lukianosz görög szatíraszerző pedig az idegenvezetők időnkénti nagyotmondására hívta fel a figyelmet: „Foszd meg Hellászt a hazugságaitól, és az idegenvezetők éhen halnak, hiszen az igazságra még ingyen sem kíváncsi senki”. Amiből az a lapos tanulság mindenképpen levonható, hogy lám, még a turizmus tekintetében sincs új a nap alatt.

■ I.N.

Korabeli leírásokból tudni, hogy már kétezer évvel ezelőtt is sokan kedvelték a piramisok lenyűgöző látványát.

A rómaiak szívesen ruccantak ki valamelyik itáliai fürdőhelyre – ezek között is kitüntetett szerepet töltött be Baiae és Pompeji.

KAPCSOLÓDÓ CIKKEK

- ▶ <http://ajanlo.travelline.hu/pusztulo>
- ▶ <http://ajanlo.hvg.hu/faklya>

